

De inkomsten van middelbare scholieren

Naast hun schoolwerk verrichten veel jongeren werkzaamheden tegen betaling. Deze werkzaamheden zijn van zeer uiteenlopende aard en kunnen variëren van klusjes die zo nu en dan verricht worden (bij voorbeeld autowassen of babysitten) tot en met regelmatig, bijna als 'vast' te betitelen dagelijks werk. In dit artikel wordt beschreven welke factoren van invloed zijn op de beslissing van scholieren om een vast baantje te nemen. Vervolgens wordt bekeken hoe de totale inkomsten van scholieren, waaronder ook het via de ouders verkregen geld, hiermee samenhangen.

DRS. R. DE ZWART – PROF. DR. B.M.S. VAN PRAAG*

Inleiding

Door veel scholieren wordt tijdens de normale lesweek tegen betaling gewerkt. Ook in de vakanties verdienen veel jongeren een aardig zakcentje. Jongeren beschikken vaak over nog meer bronnen van inkomsten: velen krijgen zakgeld, sommigen krijgen geld dat voor een speciaal doel bestemd is, zoals 'reisgeld' of 'kleedgeld', anderen krijgen zo nu en dan iets toegestopt. In totaal krijgt en/of verdient deze groep jongeren netto f 254,7 miljoen per maand. In 1984 was dit ongeveer 6,4% van het netto besteedbaar gezinsinkomen¹. Ruwweg de helft van deze inkomsten bestaat uit verdiensten uit vakantie- of deeltijdbaantjes.

Neve en Renooy stellen dat meer dan 70% van de jeugd betaalde klusjes en/of baantjes verricht². Onze gegevens sluiten daarop aan. Weliswaar komen wij door een andere definiëring uit op een lager percentage (namelijk 43 % voor deeltijdbaantjes die tijdens een normale schoolweek worden uitgeoefend en 41 % voor de vakantiebaantjes), maar de resultaten van beide onderzoeken maken op voorhand duidelijk dat betaalde werkzaamheden onder middelbare scholieren eerder regel zijn dan uitzondering.

Amerikaanse onderzoekers stelden vast dat het aantal op de 'teenage'-arbeidsmarkt participerende scholieren tussen de 14 en 20 jaar sinds de tweede wereldoorlog sterk is gestegen en nog steeds stijgt³. We hebben de indruk dat dit verschijnsel zich ook in West-Europa voordoet. Neve en Renooy tekenden daarbij aan dat veel van de werkzaamheden zich in het formele circuit afspelen: veel schoolgaande jongeren werken in reguliere bedrijven.

Waarom werken jongeren die in feite al een dagtaak aan hun schoolwerk hebben? Het antwoord is eenvoudig: zelf zeggen verreweg de meesten (85%) te werken "voor het geld". Het hebben van een baantje verruimt hun financiële mogelijkheden aanzienlijk. De verdiensten komen bovenop het geld dat via de ouders wordt verkregen; het percentage scholieren dat het verdiende geld geheel of gedeeltelijk aan de ouders moet afdragen is verwaarloosbaar klein.

Vrijwel alle jongeren geven aan dat zij zelf mogen beslissen wat zij met hun inkomsten doen.

Gemiddeld heeft de Nederlandse middelbare-schooljeugd zo'n f 180 per maand te besteden. Figuur 1 geeft aan hoe het totale inkomen van alle scholieren is opgebouwd. Dit inkomen is berekend inclusief de scholieren die uit één of meer bronnen geen inkomsten hebben. Ook uit dit plaatje kan men afleiden dat jongeren naast zakgeld vooral veel inkomsten hebben uit vakantiewerk en deeltijdbaantjes.

Omdat veel beslissingen over de vraag 'verder leren of gaan werken' in de eindfase van de middelbare school worden genomen, is het zinvol meer inzicht te krijgen in de inkomensvorming van schoolgaande jongeren. Wellicht draagt de via deeltijdwerk opgedane ervaring bij tot deze beslissing. De jongeren geven zelf aan dat ze werkervaring belangrijk vinden. Vooral scholieren uit de hogere schooltypen zeggen dat het ontbreken van werkervaring de voornaamste oorzaak voor mogelijke werkloosheid is.

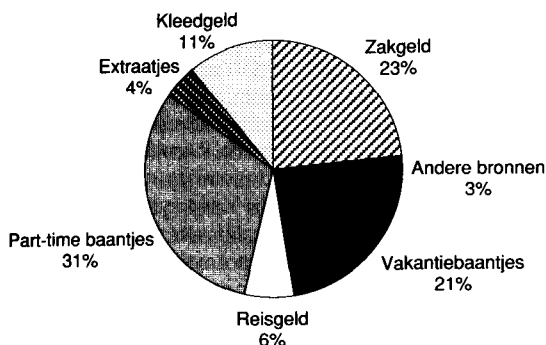
* Wetenschappelijk onderzoeker en hoogleraar Wiskundige Economie aan het Econometrisch Instituut van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. De auteurs betuigen hun dank aan Marcel Warnaar die voor een belangrijk deel bijdroeg aan deze verslaggeving. De gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit het recentelijk verschenen rapport *Earnings of Dutch adolescents*.

1. De in dit artikel gepubliceerde gegevens zijn afkomstig uit het zogenaamde 'Scholierenonderzoek', dat in 1984 is gehouden en een initiatief was van het Nationaal Instituut voor de Budgetvoorzichting (NIBUD), de Erasmus Universiteit Rotterdam en Keesing, een uitgever van diverse schoolbladen voor het voortgezet onderwijs. De gegevens zijn (na herweging) representatief voor de gehele populatie middelbare scholieren.

2. J.H. Neve en P.H. Renooy, *Kinderarbeid in Nederland – een verkennende studie naar de omvang en verschijningsvormen van kinder- en jeugdarbeid in Nederland*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Regioplan Den Haag, 1988.

3. Vanaf 1940 publiceert het Amerikaanse Bureau of the Census werkgelegenheidscijfers met betrekking tot schoolgaande en niet-schoolgaande werkenden. Tussen 1940 en 1970 steeg het aantal in deeltijd werkende 16-jarige schoolgaande jongens van 4% tot 27%. Voor 16-jarige meisjes steeg dit van 1% tot 16%.

Figuur 1. Verdienende en verkregen inkomsten van middelbare scholieren

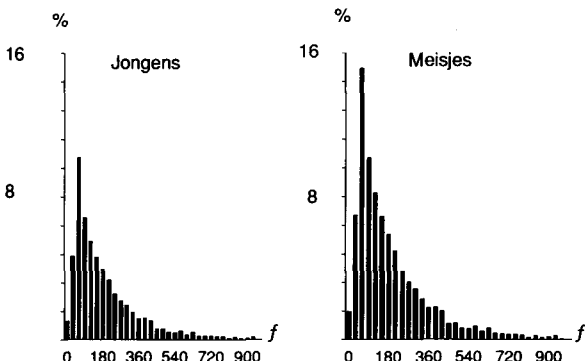
Bron: Scholierenonderzoek 1984

Er zijn meer terreinen waarop inzicht in het verschijnsel 'werkende scholier' tot meer begrip kan bijdragen. Te denken valt aan de evaluatie van overheidsmaatregelen ten aanzien van de inkomens van jongeren, zoals de vaststelling van het minimum(jeugd)loon, de invoering van de nieuwe Wet op de studiefinanciering voor scholieren van 18 jaar en ouder, of de volgend jaar in te voeren '1990-maatregel' die economische zelfstandigheid nastreeft voor meisjes vanaf 18 jaar⁴. Deze maatregelen hebben gemeen dat ervan wordt uitgegaan dat 18-jarigen een reëel beeld hebben van hun economische begrippen zoals die zich in hun omgeving voordoen: inkomsten, uitgaven, besparingen, enzovoorts.

Hoewel de inkomensbronnen elkaar in alle mogelijke combinaties kunnen substitueren, is er naar onze mening een scheiding aan te brengen in enerzijds geld dat via ouders wordt verkregen en anderzijds geld dat met een baantje of klusje wordt verdiend. In dit artikel zullen we ons in hoofdzaak beperken tot die twee soorten van inkomsten. Daarbij richten we ons op de volgende vragen:

- wat moeten we onder het inkomen van scholieren verstaan en welke verklaringen zijn te geven voor de gevonden grote variaties in deze inkomens?
- welke factoren zijn (mede) bepalend voor de neiging van een scholier een deeltijdbaantje te nemen?
- welke relatie bestaat er tussen het verkregen en verdiende geld?

Figuur 2. Relatieve frequentieverdeling van de totale inkomsten van middelbare scholieren

Commissie van Advies

Trouwe lezers van het colofon zullen het hebben gemerkt: ESB heeft een nieuwe Commissie van Advies. Wegens het verstrijken van de reglementaire zittingsperiode zijn prof.dr. J.E. Andriessen, dr. J.J. van Duijn, prof.dr. H.W. de Jong, prof.dr. P. Korteweg, ir. Th. Quéne en prof.dr. A. van der Zwan teruggetreden als leden van de Commissie van Advies van ESB. De Redactie van ESB is hen bijzonder erkentelijk voor de waardevolle bijdragen die zij in de afgelopen jaren aan het redactionele beleid van ESB hebben geleverd. Zij verwelkomt tevens de leden van de nieuwe Commissie van Advies: prof.dr.ir. P.M.E.M. van der Grinten, prof.dr. C.A. de Kam, prof.dr. P.S.H. Leeflang, drs. F.A. Maljers, prof.dr. L.B.M. Mennes, dr. W.J. de Ridder, prof.dr. H. Schreuder, prof.dr. A.H.E.M. Wellink en drs. G. Zalm.

Redactie ESB

Inkomens van scholieren

In de economische onderzoeksliteratuur neemt de verklaring van inkomensverschillen van volwassenen een belangrijke plaats in. Voor zover ons bekend, zijn er geen pogingen gedaan de inkomensverschillen van jongeren c.q. scholieren te verklaren. Als het gaat om inkomens van jongeren, lijkt het wel alsof het echte leven pas begint nadat de middelbare school achter de rug is. Zo bestudeerde Griliches de inkomensvorming van zeer jonge mannen, die wij tegenwoordig onder de noemer 'vroegtijdige schoolverlaters' zouden rangschikken⁵; Kiker bezag de relatie tussen sociaal-economische achtergrond en het inkomen van mensen aan het begin van hun carrière⁶. Slechts enkele onderzoekers maakten werkende scholieren of studenten tot voorwerp van onderzoek.

Over de inkomensbronnen van de Nederlandse jeugd worden bij tijd en wijle gegevens bekend gemaakt. Zo publiceerde het CBS tussen 1977 en 1985 gegevens over de levenssituatie van de Nederlandse jeugd en worden om het jaar de inkomsten en uitgaven van jongeren onder de loep genomen in het Nationaal Onderzoek Jongerenbladen. Uit deze onderzoeken wordt niet of nauwelijks duidelijk welke factoren van invloed kunnen zijn op de gerapporteerde variatie in diverse inkomsten. Meestal wordt volstaan met de constatering dat meisjes in financieel opzicht onderbevoegd worden en dat de inkomsten fors stijgen met de leeftijd.

Wij definiëren het 'inkomen' van een scholier als het totaal wat er zoal aan geld binnenkomt. Dit inkomen laat zich globaal in zeven verschillende componenten beschrijven. Enerzijds wordt geld *verkregen*: zakgeld, reiskosten, kleedgeld en incidentele extraatjes van ouders of anderen. Anderzijds wordt geld *verdiend* met klusjes, baantjes of vakantiewerk. Als al deze bronnen worden opgeteld, beschikken veel jongeren tussen de 12 en de 20 jaar gemiddeld over een aardig maandelijks bedrag: f 180. De spreiding is echter groot: de meeste jongeren beschikken over ongeveer f 50 per maand. Figuur 2 toont bij voorbeeld dat 3% van de jongens en 5,5% van

4. A.J.M. Hagenaars en R. de Zwart, Betaalde en onbetaalde arbeid van de vijftienjarigen van nu, *Sociaal Maandblad Arbeid* (6), 1987, blz. 396-407.

5. Z. Griliches, Wages of very young men, *Journal of Political Economy*, Vol. 84, 1976, blz. s69-s85.

6. B.F. Kiker en C.M. Condon, The influence of socio-economic background on the earnings of young men, *Journal of Human Resources*, Vol. 16 (1), 1981 blz. 95-105.

Tabel. LISREL (ML)-schattingen voor het tweede regime

Interacties Y-variabelen	Y1(verkregen) Beta	Y2(verdiend) Beta	Y3 (uren) Beta
In(Y1)			0,069 ^a
In(Y2)	-2,016		
In(Y3)		0,575	
Verklarende variabelen	Gamma	Gamma	Gamma
leeftijd	0,249	0,058	0,066
geslacht (1=jongen)	0,457	0,164	0,081
schooltype			-0,053
In(gezinsgrootte)	-0,531		
In(gezinsinkomen)			-0,625
bijstandsmoedergez.	0,266 ^a		-0,260
hoofdkostwinner loondienst	-0,255		
hoofdkostwinner zelfstandig			0,114
tweeverdieners	0,147		0,142
confessionaliteit	-0,132		
correctieterm	0,152 ^a	0,046	0,036 ^a
Constante	11,432	2,234	7,138

a : Niet-significant op het 10%-niveau.

Toelichting: de Beta-coëfficiënten geven de effecten tussen de endogene variabelen aan; de Gamma-coëfficiënten geven de effecten tussen de verklarende variabelen en de endogene variabelen aan.

N = 2235

de meisjes tussen 0 en f 50 per maand krijgt en/of verdient, en dat 16% van de meisjes en 11% van de jongens ongeveer f 50 krijgt en/of verdient. De rest beschikt over meer geld. Verdere bestudering van de figuur leert dat tamelijk veel scholieren f 300 à 400 per maand 'op zak' hebben (Let wel: de gegevens dateren van voor de invoering van de basisbeurs).

Als we de hoogte van het totale inkomen van scholieren vanuit verschillende achtergrondgegevens willen verklaren, is het noodzakelijk daarin tevens de relatie op te nemen tussen het verkregen en verdiende geld. Zoals gezegd geven de meeste werkende scholieren aan dat zij werken voor het geld. Kennelijk is het bedrag dat zij van hun ouders ontvangen niet toereikend. Bovendien is het mogelijk dat werkende scholieren juist minder geld van hun ouders krijgen omdat zij al een zelfstandig inkomen verwerven. We hebben daarom eerst bekeken welke factoren van invloed zijn op de neiging een baan te nemen. Hiervoor werd een zogenaamde 'beslissingsvergelijking' opgesteld. De uitkomsten van deze analyse werden gebruikt om daarna aparte schattingen uit te voeren voor twee groepen (ook wel aangeduid als 'regimes') scholieren: een groep scholieren die alleen geld van de ouders ontvangt, en een groep die overwegend tijdens normale schoolweken (na schooltijd) bijbaantjes verricht. Dit zijn dus scholieren die regelmatig, 'structureel' deeltijdwerk hebben. Het vakantiewerk leek ons te incidenteel om als criterium te nemen voor een beslissingsvergelijking.

We bespreken allereerst de factoren die van invloed zijn op het nemen van een baantje. Vervolgens beschouwen we de groep scholieren die geen baantje heeft en bezien we welke factoren van invloed zijn op de hoogte van het bedrag dat zij van hun ouders krijgen. Ten slotte staan we stil bij de groep scholieren die (regelmatig) inkomsten heeft uit een baantje. Daarbij gaan wij na welke relaties er bestaan tussen het verdiende en van ouders gekregen geld en het aantal uren dat scholieren werken. De schattingsresultaten voor deze relaties staan vermeld in de tabel. Hierin staat ook aangegeven hoe de verschillende achtergrondkenmerken hun invloed uitoefenen op uren werk, op het verdiende en op het verkregen geld.⁷

Baan of geen baan

Eerder is aangegeven dat ca. 85 % van de scholieren zegt dat geld verdienen de belangrijkste reden is voor het nemen van een baantje. Maar de geneigdheid om een baantje te nemen is ook afhankelijk van een aantal achtergrondkenmerken. Wij bestudeerden de effecten die leeftijd, geslacht, schooltype, gezinsgrootte en gezinsinkomen, confessionaliteit, urbanisatiegraad, de aard van de inkomensvorming van de ouders (i.c. tweeverdieners, loontrekkenden, zelfstandigen en bijstandsmoeders) op deze 'neiging tot werk' hebben. Het zal niet verrassend zijn dat wij allereerst vonden dat naarmate scholieren ouder worden hun neiging een baan te nemen groter is. Dit effect was al bekend vanuit eerdere onderzoeksresultaten. Daarnaast constateerden we dat jongens eerder geneigd zijn een baantje te nemen dan meisjes. Jongeren uit de hogere schooltypen hebben minder de neiging een deeltijdbaan te nemen. De hogere schooltypen eisen blijkbaar meer tijd voor school en huiswerk.

Wat betreft de gezinskenmerken is het interessant om op te merken dat kinderen uit relatief welvarende gezinnen minder de neiging hebben een baantje te zoeken. Het is duidelijk dat zij meer geld van hun ouders kunnen krijgen, zodat de 'noodzaak' om te werken voor extra geld minder groot is. De effecten voor zelfstandigen en loontrekkenden zijn verwaarloosbaar klein of verschillen niet significant van nul. Het lijkt erop dat jongeren uit bijstandsmoedersgezinnen geen grotere geneigdheid hebben tot het nemen van een baantje. Dit is misschien verklaarbaar door een mogelijke korting op de uitkering als er een additioneel inkomen aanwezig is. Kinderen van tweeverdieners en jongeren die uit grote gezinnen komen hebben een iets grotere neiging tot het nemen van een baantje naast hun schoolwerk. Voor de eerste categorie geldt wellicht dat werken als iets vanzelfsprekends wordt beschouwd; voor de tweede groep geldt dat zij doorgaans met minder zakgeld en dergelijke genoeg moeten nemen.

Confessionaliteit (hier gedefinieerd als scholieren die behoren tot een geloofsrichting, regelmatig naar de kerk gaan en hebben aangegeven dat het geloof een belangrijke betekenis in hun leven heeft) blijkt van positieve invloed op de neiging een baantje te nemen. Verschillen in urbanisatiegraad hebben slechts weinig invloed: in grotere steden zijn scholieren iets minder geneigd tot het nemen van een baantje.

Het inkomen van scholieren zonder baantje

In het eerste regime beschouwen we de scholieren die geld van hun ouders krijgen. Daarbij zijn alle afzonderlijke

7. Voor de analyse is gebruik gemaakt van een zogenaamd 'switching regime'-model. Als uitgangspunt is een beslissingsvergelijking genomen die de neiging tot het nemen van een (deeltijd)baantje aangeeft. Vervolgens werden twee groepen scholieren of 'regimes' onderscheiden; de scholieren zonder baantje werden in het eerste regime ingedeeld, de scholieren die wel een baantje hebben werden bij het tweede regime ingedeeld. De beslissingsvergelijking is gemodelleerd aan de hand van een Probit-vergelijking. Met behulp van de gevonden (maximum likelihood-)coëfficiënten was het vervolgens mogelijk de verdere schattingen voor beide regimes te corrigeren voor het feit dat scholieren als het ware kunnen kiezen tussen werken of niet-werken. In het eerste regime beschouwden we de rol van achtergrondkenmerken op het totaal dat scholieren van hun ouders krijgen met behulp van een meervoudige regressievergelijking. In het tweede regime bekeken we door middel van een stelsel van simultane vergelijkingen de rol van achtergrondkenmerken op de hoogte van de verdiensten, het aantal uren werk en de hoogte van het door ouders gegeven bedrag. Daarbij zijn ook de relaties tussen uren werk, verdiensten en via ouders verkregen geld onderzocht.

componenten (zakgeld, reisgeld, kleedgeld en extra geld via de ouders verkregen) samengevoegd tot één bedrag: het maandelijks totaal dat van de ouders wordt verkregen. Ook haar treffen we een sterke relatie aan tussen leeftijd en het totale verkregen bedrag: gemiddeld genomen vindt een jaarlijkse 'opslag' van het zakgeld plaats van ongeveer 24%. Het is verrassend dat binnen deze groep scholieren geen significant verschil is gevonden tussen jongens en meisjes. Eerder onderzoek leerde dat dit verschil er wel voor zakgeld alleen is. Een mogelijke verklaring is dat meisjes (in deze groep) meer beschikken over andere inkomensbronnen, zoals kleedgeld en reisgeld.

Jongeren van de hogere schooltypen krijgen minder geld van hun ouders. Het is mogelijk dat zij zich in dit stadium van hun opleiding minder sterk op een financieel zelfstandig leven oriënteren, omdat zij nog een flink aantal jaren studie voor de boeg hebben: dit beïnvloedt ook de houding van hun ouders.

In grotere gezinnen krijgen kinderen minder geld. Wellicht wordt met dit resultaat het vooroordeel bevestigd dat 'enigste-kinderen' verwend worden. Het kan echter ook betekenen dat in grotere gezinnen meer goederen (zoals platen, c.d.'s, boeken en dergelijke) gezamenlijk worden gebruikt. Jongeren uit relatief rijke gezinnen krijgen beduidend meer geld. Op het eerste gezicht is dit in tegenspraak met het gevonden positieve effect voor kinderen van bijstandsmoeders. Vaak is het evenwel zo dat deze jongeren de kinderbijslag krijgen, waarmee zij dan uitgaven voor zichzelf voor bij voorbeeld kleding moeten bekostigen.

Zelfstandigen geven hun kinderen meer geld. Misschien verwachten zij van hun kinderen dat deze zich in financieel opzicht ook zelfstandig moeten redden. De kinderen uit gezinnen met loontrekkenden krijgen minder geld. De confessionaliteit speelt eveneens een rol: scholieren uit confessionele gezinnen krijgen minder geld. Ten slotte blijkt de urbanisatiegraad geen sterke invloed te hebben op de inkomsten die via de ouders worden ontvangen. Voor tweeverdieners is er geen significant verschil gevonden.

Inkomsten van scholieren met een baantje

In het tweede regime is naast het totale bedrag dat ouders aan hun kinderen geven ook het totaal van de gemiddelde maandelijks verdienen uit baantjes na schooltijd en/of in de vakantie als te verklaren variabele opgenomen, evenals het gemiddelde maandelijks aantal uren dat met deze werkzaamheden is gemoeid. Bovendien zijn de relaties onderzocht tussen het verdiende en verkregen geld en het aantal uren dat gewerkt wordt.

In de tabel worden de resultaten van onze analyse samengevat. Daarin zien we dat de leeftijd positief blijkt samen te hangen met zowel het verkregen en verdiende geld als met het aantal uren dat scholieren werken. Dit houdt in dat – ceteris paribus – werkende scholieren naarmate zij ouder worden zowel meer geld van hun ouders krijgen als meer gaan verdienen en tevens langer gaan werken. Ook duidt dit op een met de leeftijd stijgende loonvoet. Voor de werkende scholieren geldt wel dat jongens meer geld van hun ouders krijgen dan meisjes. Dit zegt iets over de houding die ouders ten opzichte van werkende meisjes hebben. Jongens verdienen ook meer en besteden meer uren aan dit werk. Jongens blijken overigens vooral in de vakantie meer uren (i.c. weken) te werken. Voor het aantal uren dat besteed wordt aan een deeltijdbaantje gedurende de normale lesweek is er geen significant verschil tussen jongens en meisjes.

Het schooltype heeft geen significante invloed op de verdienen uit deeltijdwerk, maar wel op het aantal uren werk. Onze schattingen geven aan dat scholieren van hogere

schooltypen waarschijnlijk iets beter betaald worden. Voorts vonden we een negatieve relatie tussen de hoogte van het schooltype en het aantal uren werk. Deze uitkomst is in overeenstemming met de 'human capital'-theorie uit de neo-klassieke economie: de hoger opgeleiden investeren meer in hun toekomst.

De gezinsgrootte heeft in het tweede regime een grote invloed op het verkregen geld. Ten opzichte van het eerste regime zijn scholieren uit grotere gezinnen slechter af; kennelijk zijn hun ouders minder geneigd zakgeld en dergelijke te geven. Kinderen uit meer welvarende gezinnen besteden minder uren aan werken. Zij besteden vooral minder tijd aan vakantiebaantjes. Deze negatieve samenhang tussen gezinsinkomen en het aantal uren dat de scholier werkt illustreert ook een substitutie-effect tussen verdiend en verkregen geld.

Uit onze schattingen komt naar voren dat kinderen uit bijstandsmoedergezinnen minder uren werken. Hier zijn twee redenen voor aan te voeren: een substantieel eigen (en formeel) inkomen tast de hoogte van de uitkering aan. Daarnaast is het mogelijk dat deze kinderen vaker worden ingeschakeld bij de taken in het huishouden, en dus over minder tijd beschikken.

In gezinnen waarbij de hoofdkostwinner een eigen bedrijf heeft, hebben kinderen misschien een iets andere kijk op werk. Dit kan een verklaring zijn voor de positieve coëfficiënt van deze variabele. Het is mogelijk dat deze kinderen thuis, in het familiebedrijf, werkzaam zijn. Neve en Renooy wijzen in dit verband op de werkzaamheden in de agrarische sector.

Scholieren uit tweeverdienersgezinnen blijken meer uren te werken. Dat ieder gezinslid werkt, wordt in deze gezinnen wellicht eerder vanzelfsprekend gevonden dan in gezinnen met een enkele kostwinner. Ten slotte vonden we een interessante relatie tussen verdiend en verkregen geld: als kinderen meer verdienen, krijgen ze minder geld van hun ouders. Hebben scholieren eenmaal een baantje, dan zal dit weliswaar niet snel in een onmiddellijke zakgeldverlaging uitmonden, maar zullen ouders eerder geneigd zijn de extraatjes of het kleedgeld te schrappen. Daarnaast stellen we vast dat de hoogte van het verkregen geld niet van invloed is op het aantal uren dat scholieren werken.

Conclusie

Wanneer men alle inkomenscomponenten beschouwt waaruit de inkomsten van de Nederlandse schooljeugd bestaat, blijkt dat veel scholieren tussen de 12 en 20 jaar over een aanzienlijke hoeveelheid geld per maand beschikken. De hoogte van dit inkomen laat zich naast leeftijd en geslacht ook verklaren uit andere achtergrondgegevens zoals gezinsgrootte, gezinsinkomen, confessionaliteit enzovoorts.

Als we de neiging om een baan te nemen zien als een vorm van arbeidsmarktgedrag, dan zien we dat hun handelen sterke gelijkenis vertoont met dat van volwassenen. Jongeren lijken vanuit dezelfde motieven te handelen en zij vertonen dezelfde neiging om vrije tijd om te zetten in inkomen. Opvallend is het effect van de sociale achtergrond van het gezin. Vooral een gezin waar beide ouders werken of de aanwezigheid van een zelfstandig (familie)bedrijf is duidelijk van invloed op de houding van de scholier om zelf te gaan werken.

R. de Zwart
B.M.S. van Praag